

Regeringen
Finansdepartementet

Utredningsavdelningen
Jean-Pierre Zune
YTTRANDE

2004-06-14
Reg.nr 13-1677-04

Betänkandet Långtidsutredningen 2003/04 (SOU 2004:19)

Dnr Fi2004/1070

Högskoleverket har anmodats att yttra sig över rubricerade betänkande. Verket har bedömt betänkandet med utgångspunkt i sin roll som central sektorsmyndighet för högskolan och koncentrerar sina synpunkter på de frågor som på olika sätt berör universitet och högskolor.

Finansiering av välfärdstjänster

Utbildning vid universitet och högskolor är, med några få undantag, avgiftsfri i Sverige. Enligt Högskoleverkets mening är det angeläget att detta förhållande består även framdeles. Som långtidsutredningen framhåller är det ett starkt samhällsligt intresse att så stor del av befolkningen som möjligt, särskilt de yngre årskullarna, väljer att skaffa sig en högre utbildning.

Rekryteringen till högre studier är fortfarande sned med hänsyn till social och etnisk bakgrund, även om den sociala snedrekryteringen minskat de senaste åren. Att avgiftsbelägga utbildning vid universitet och högskolor skulle innebära risker för att denna positiva trend bryts och leda till en ökad snedrekrytering från studieovana grupper.

Detta utesluter inte att avgifter kan förekomma även inom högskolan för särskilda ändamål. Uppdragsutbildning är en av uppgifterna för universitet och högskolor, och sådan skall betalas enligt självkostnadsprincipen. Också för studenter från länder utanför EES-området bör, enligt Högskoleverkets mening, avgifter kunna tas ut i vissa fall, exempelvis när utbildningen är en del av organiserad samverkan mellan Sverige och någon annan nation.

Ökad tillväxt genom ökat arbetskraftsutbud

Ett problem för den svenska ekonomin som långtidsutredningen ägnar stor uppmärksamhet åt är att den genomsnittliga tiden i arbetskraften minskar. En av flera anledningar till detta är att en allt större del av vuxenlivet ägnas åt utbildning.

I den utsträckning detta beror på att fler utbildar sig eller att utbildningar förlängs för att möta ökade kompetenskrav i arbetslivet är detta positivt. Utbildningstiden bör då betraktas som en samhällelig investering. Förutom det egenvärde som ligger i en hög utbildnings- och kulturell nivå i ett samhälle kommer satsningar på utbildning alltid att löna sig för samhället, även i strikt ekonomisk mening.

Emellertid finns också orsaker till förlängda utbildningstider som inte är önskvärda. Att förändra sådana förhållanden bör enligt Högskoleverkets mening kunna leda till ett effektivare utbildningssystem och därmed till att en kortare del av individens produktiva tid ägnas åt utbildning. Med tanke på att kostnaderna för utbildning svarar för en fjärdedel av den offentliga konsumtionen (exklusive transfereringar) är det mycket angeläget med en effektiv hushållning med givna resurser inom utbildningsväsendet.

Ett förhållande som Högskoleverket starkt vill ifrågasätta är de möjligheter som nu finns för dem som fullföljt gymnasieskolans program att förbättra sina betyg genom studier i komvux. Den omfattning som denna form av konkurrenskomplettering – s.k. utbyteskomplettering – har fått är enligt verkets mening inte förenlig med en rationell användning av knappa samhällliga resurser. Problemet har uppmärksammats i betänkandet Tre vägar till den öppna högskolan (SOU 2004:29) i vilket föreslås att möjligheten till utbyteskomplettering skall försvinna. Högskoleverket kommer att utveckla sin syn på detta problem i sitt yttrande över betänkandet, vilket kommer att avlämnas inom kort.

Också andra möjligheter till effektivisering av utbildningsprocessen kan finnas. Utbildningsministern har initierat en diskussion om ett s.k. treterminerssystem. Ett sådant skulle kunna innebära att högskolans lokaler, utrustning m.m. används under större del av året och öppna möjligheter för intresserade studenter att hålla en högre studietakt och därmed avkorta sina studietider. Högskoleverket kommer att utreda förutsättningarna för införande av ett utökat studieår.

Det är enligt Högskoleverkets mening angeläget att alla tillgängliga resurser mobiliseras för att effektivisera utbildningsprocessen. En förbättrad matchning mellan arbetsmarknadens behov och efterfrågan på arbetskraft med olika slag av utbildning och utbudet av utbildade bör kunna leda till en effektivare resursanvändning. Högskoleverket har nyligen fått i uppdrag till att lämna underlag för regeringens och lärosätenas planering av utbildningsutbudet. Detta skall redovisas i oktober 2004. Regeringen har för avsikt att ge Högskoleverket motsvarande uppdrag även kommande år. Det är Högskoleverkets förhoppning att genom arbetet med uppdraget bidra till en effektivisering av högskolans utbildning.

En form av misshushållning med resurser som på flera sätt är helt oacceptabel är de svårigheter som de högskoleutbildade med utländsk bakgrund har att etablera sig på arbetsmarkanden. I Årsrapport 2003 för universitet och högskolor redovisade Högskoleverket resultat från en studie som genomförts i samarbete med SCB. Enligt denna hade 72 procent av dem som examinerades läsåret 1999/2000 och

som hade utländsk bakgrund etablerat sig på arbetsmarknaden år 2001. Motsvarande siffra för examinerade med svensk bakgrund var 80 procent. Denna skillnad tyder på att det fortfarande förekommer diskriminering på den svenska arbetsmarknaden. Att bekämpa denna framstår som mycket angeläget, både av rent mänskliga och av ekonomiska skäl.

Ökad tillväxt genom ökad produktivitet

Långtidsutredningen diskuterar svårigheterna att öka produktivitet inom välfärdssektorn. Högskoleverket vill dock peka på de möjligheter till ökad kvalitet och effektivitet som en höjd utbildningsnivå hos personalen i de stora välfärdssystemen kan ge. Högskoleverket har deltagit i ett projekt om kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre och funktionshindrade, tillsammans med nio andra myndigheter, där dessa möjligheter har belysts. En högre utbildningsnivå kan bidra till den positiva spiral som – via ökad generell kompetens, bättre arbetsförhållanden och löner och en högre attraktivitet i yrket – leder till ökad produktivitet.

Också en ökad satsning på forskning och utvecklingsarbete (FoU) kan ge kvalitets- och effektivitetsvinster. Högskoleverket har nyligen yttrat sig över betänkandet Innovativa processer (SOU 2003:90). Verket har tillstyrkt utredningens förslag om kompetens- och grundforskningscentra, vilkas verksamhet riktas mot kommuner och landsting. Dessa bör kunna ge ett positivt tillskott till kunskapsutvecklingen inom det kommunala området.

Sådan verksamhet bedrivs redan i dag i samverkan med universitet och högskolor. Gjorda utvärderingar visar den stora nytta som kommuner och landsting har av att samverka med högskolan.

Detta ärende har avgjorts av universitetskanslern i närvaro av avdelningschefen Håkan Forsberg och efter föredragning av utredaren Jean-Pierre Zune. I beredningen av ärendet har även utredarna Charlotte Ejsing och Maria Lönn medverkat.

Sigbrit Franke

Jean-Pierre Zune

Kopia till

Utbildningsdepartementet
Riksdagens utredningstjänst